

Vergaderjaar 2008–2009

31 793

Internationale klimaatafspraken

Nr. 8

BRIEF VAN DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTE- LIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 14 september 2009

In deze brief informeer ik u over de stand van zaken in de klimaat-onderhandelingen. De uitwerking van het Bali Actieplan nadert de finish: over drie maanden vindt de 15de Conferentie van Verdragspartijen plaats in Kopenhagen. Het mondiale klimaatregime voor de periode na 2012 zal daar zijn vorm krijgen. In de komende negentig dagen zal het tempo van de onderhandelingen steeds verder moeten versnellen en zullen de politieke punten steeds scherper worden. Het is daarom nu een goed moment om met uw Kamer de balans op te maken en stil te staan bij mijn inzet voor de *final push* richting Kopenhagen.

Sinds Bali heb ik – en met mij het hele kabinet – me keihard ingespannen om in Kopenhagen ambitieuze internationale klimaatafspraken tot stand te kunnen brengen. Met name bij het agenderen en uitwerken van de vraagstukken die samenhangen met de financiering van klimaatacties in ontwikkelingslanden heeft Nederland een voortrekkersrol vervuld. Ik heb – samen met andere leden van het Kabinet – uw Kamer op verschillende momenten over de internationale ontwikkelingen en de gevolgen ervan voor de Nederlandse inzet verslag gedaan¹ en daarover met u overleg gevoerd.

Recent hebben belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden, o.a. in Bonn tijdens de UNFCCC-onderhandelingsronde van 10 t/m 14 augustus jl., de G8, de G20 en het *Major Economies Forum* (MEF). In de komende maanden zullen de internationale onderhandelingen intensiveren en zal de EU belangrijke stappen richting een akkoord moeten zetten. Ik zal deelnemen aan verschillende formele en informele ministeriële bijeenkomsten ter voorbereiding op Kopenhagen. Ook de Minister-president en andere bewindslieden hebben klimaat hoog op hun agenda staan. Zo zal de Minister-president leiding geven aan één van de rondetafelgesprekken op de door de secretaris-generaal van de VN georganiseerde top betreffende klimaatverandering op 22 september en deelnemen aan de G20, waar klimaatfinanciering ook is geagendeerd. Daarnaast worden verschillende internationale sleutelposities door Nederlanders ingenomen, zoals de

¹ (Kamerstukken II 2007–2008, 30 495, nr. 4; Kamerstukken II 2008–2009, 31 793, nr. 1; Kamerstukken II 2008–2009, 31 793, nr. 4; Kamerstukken II 2008–2009, 30 495, nr. 6; Kamerstukken II 2008–2009, 21 501-08, nr. 308; Kamerstukken II 2008–2009, 21 501-33, nr. 240).

uitvoerend-secretaris van het VN-Klimaatverdrag en de ambtelijke hoofdonderhandelaar van de Europese Unie.

Op basis van deze bijeenkomsten en de interne EU voorbereiding, mede gebaseerd op de binnenkort te verschijnen mededeling van de Europese Commissie over de financiering van internationaal klimaatbeleid, zal de Europese Raad van oktober zo concreet mogelijk de EU positie moeten vastleggen voor Kopenhagen. Over de Nederlandse inzet voor die Europese Raad en de eindfase van de onderhandelingen richting Kopenhagen, evenals over het Europese en internationale krachtenveld, zal ik u voor het plenaire debat in oktober middels een brief nader informeren.

In deze brief ga ik in op de huidige stand van zaken in de mondiale onderhandelingen – zowel wat er bereikt is als wat er nog moet gebeuren – en wat in het licht daarvan de inzet van Nederland is.

1. Stand van zaken mondiale klimaatonderhandelingen

Sinds Bali heb ik verschillende keren met uw Kamer gesproken over de inhoudelijke voortgang in de onderhandelingen. In deze brief bouw ik daar op voort met aandacht voor de rol van de EU, de ontwikkelingen in het krachtenveld en het proces van de onderhandelingen richting Kopenhagen.

1a. Leiderschap van de Europese Unie

De Europese Unie speelt een leidende rol in de mondiale klimaatonderhandelingen. Een voorbeeld hiervan is de bereidheid van de EU om zich zowel te committeren aan een emissiereductie van 20% ongeacht de acties in de rest van de wereld, als zich internationaal te verplichten tot een emissiereductie van 30% in 2020, mits andere ontwikkelde landen vergelijkbare reducties op zich nemen en ontwikkelingslanden adequate mitigatieacties ondernemen. Vasthouden aan deze doelstelling is cruciaal om andere Partijen te bewegen tot meer ambitie.

Ook de toezegging van de EU om als onderdeel van een ambitieus akkoord in Kopenhagen haar eerlijk aandeel in de financiering van klimaatacties in ontwikkelingslanden op zich te nemen, heeft de onderhandelingen verder gebracht. Wel wordt nu van de Europese Unie verwacht dat zij haar financiële bijdrage concretiseert.

Om in de laatste onderhandelingsrondes goed beslagen ten ijs te komen moet de EU in oktober, ruim voor Kopenhagen, de eigen inzet – onder andere op het gebied van financiering – invullen en aanscherpen. De Europese Raad heeft de Europese Commissie in juni opgeroepen om hierover met voorstellen te komen. Deze voorstellen zullen medio september verschijnen en naar verwachting ingaan op de internationale financiering die op korte en langere termijn nodig is, de uitwerking van de internationale lastenverdeling voor publieke financiering en de beheersstructuur voor internationale publieke financieringsstromen. Hierover zal ik uw Kamer in de genoemde brief ten behoeve van het plenaire debat in oktober zo snel mogelijk informeren.

Het zal van alle Lidstaten flexibiliteit en compromisbereidheid vragen om over al deze onderwerpen tot één gemeenschappelijke lijn te komen. Dat kan nog best moeilijk worden, maar is noodzakelijk wil de EU het benodigde leiderschap blijven tonen.

Nederland gaat de Ecofin, Milieuraad en Europese Raad in met een krachtige boodschap (zie par. 2) die de EU moet positioneren als bruggen-

bouwer met constructieve voorstellen voor een Kopenhagenakkoord. De besluitvorming in deze raden moet de rest van de wereld duidelijk maken dat de EU haar leiderschapsrol in de mondiale onderhandelingen tot Kopenhagen en daarna zal voortzetten.

1b. Ontwikkelingen in het krachtenveld

Mijn laatste verslag over de klimaatonderhandelingen heb ik uw Kamer 16 juni jl. verzonden. Sindsdien hebben er verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden. Hieronder maak ik de balans op.

De constructieve houding van de VS heeft dit jaar een positieve invloed op de toon van het internationale debat. Dit werkt door in belangrijke fora waar de VS in meedraait, zoals de G8, de G20 en het *Major Economies Forum* (MEF).

Met de aanvaarding afgelopen juni van de *American Clean Energy and Security Act* in het Huis van Afgevaardigden heeft de VS een belangrijke stap voorwaarts gezet bij het ontwikkelen van een binnenlandse aanpak voor de klimaatproblematiek. Nu moet de Senaat met een eigen voorstel komen en moeten beide Kamers het eens worden over de uiteindelijke wetgeving. Als dit – althans op hoofdlijnen – niet lukt vóór de start van de conferentie in Kopenhagen, dan bestaat het risico dat de VS administratie zich internationaal nog niet zal committeren aan een akkoord in Kopenhagen.

De EU – waaronder ook Nederland – vindt dat de VS meer ambitie voor de middellange termijn moet tonen dan het huidige «1990-niveau in 2020»-doel van President Obama. Het is echter onwaarschijnlijk dat de Senaat bereid zal zijn een scherpere doelstelling voor 2020 aan te nemen. Het doel voor 2050 in de *American Clean Energy and Security Act* is overigens in lijn met de 80% emissiereductie die wij van alle ontwikkelde landen vragen. De aanvullende inspanningen die de VS gaat leveren om tropische ontbossing te voorkomen en internationaal adaptatie en technologie-overdracht te financieren, juichen wij toe. Ik vind dat de EU een oproep moet doen aan de VS om dergelijke inspanningen verder op te schroeven.

In G8 verband worden steeds meer van de uitgangspunten van het EU en Nederlandse klimaatbeleid overgenomen. Het kabinet is verheugd dat de leiders van de G8 in juli in L'Aquila hebben erkend dat de mondiale gemiddelde temperatuurstijging onder de 2 graden Celsius moet blijven. Het is van groot belang dat ook ontwikkelde landen buiten de EU hebben erkend dat de temperatuurstijging tot 2 graden moet worden beperkt om de gevolgen van klimaatverandering enigszins beheersbaar te houden.

De G8-landen hebben in L'Aquila ook hun steun verleend aan een mondiaal doel om emissies in 2050 met tenminste 50% te reduceren en een doel voor ontwikkelde landen om in 2050 de eigen emissies met tenminste 80% te reduceren, doelen waar de EU zich al lang voor inzet. In navolging van de EU hebben G8-leiders de noodzaak van voorspelbare financiering erkend en zich bereid verklaard om in het kader van een ambitieuze overeenkomst in Kopenhagen hun eerlijk aandeel in die financiering te leveren.

Steeds meer ontwikkelde landen omarmen de notie van doelstellingen voor de middellange termijn. Nu hebben naast de EU en Noorwegen ook Australië, Japan, Nieuw Zeeland, Rusland en de VS aangegeven tot welke emissiereducties zij in 2020 bereid zijn. Hoewel de hierbij getoonde ambitie achterblijft bij wat nodig is, is de bereidheid om doelstellingen te accepteren winst. De recente verkiezingen in Japan kunnen overigens in

dit verband een positieve ontwikkeling blijken. De gekozen democratische partij stelt ambitieuzere emissiereducties voor dan de huidige regering: 25% in 2020 ten opzichte van 1990 in plaats van de eerder voorgestelde 9%.

De ontwikkelde landen werken ook intensiever en constructiever samen op veel terreinen waar overlappende belangen zijn geïdentificeerd, waaronder de algehele architectuur van een akkoord, de verwachtingen over mitigatieacties in ontwikkelingslanden, de juridische vorm van een akkoord, de marktmechanismen en de wijze waarop adaptatie in ontwikkelingslanden dient te worden ondersteund.

Ook bij de ontwikkelingslanden is beweging te merken. Steeds meer ontwikkelingslanden lanceren hun eigen plannen en werken zelf aan klimaatacties. Het kabinet is verheugd dat de landen die aan het MEF deelnemen, hebben aangegeven *low-carbon growth* plannen te zullen opstellen. In de informele onderhandelingsessie afgelopen augustus in Bonn toonden ontwikkelingslanden zich voor het eerst voorzichtig bereid om sectorale marktmechanismen te bespreken. Dit thema was voorheen voor ontwikkelingslanden onbespreekbaar vanwege de associatie met juridische verplichtingen uit het Kyoto-protocol en de angst voor een opstap naar bindende doelstellingen.

Tegelijkertijd blijft een grote groep ontwikkelingslanden zich verzetten tegen een juridisch bindende uitkomst die (mitigatie-)acties van hun kant vastlegt.

Het vraagstuk van financiering – zowel bronnen, verdeelsleutels als beheerstructuur – blijft centraal staan in het debat. Over het relatieve belang van private en publieke financiering en de rol van de koolstofmarkt verschillen ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden van mening. Verder zijn ontwikkelingslanden huiverig voor verdeelsleutels waarbij ook zij bijdragen leveren aan internationale publieke financiering en zijn zij als groep voorstander van het oprichten van één internationaal klimaatfonds. Voorts zijn ontwikkelingslanden bevreesd dat de internationale gemeenschap bestaande committeringen voor internationale financiering «om zal labelen» naar klimaatfinanciering. Hiertegenover willen ontwikkelde landen zoveel mogelijk gebruik maken van (eventueel hervormde) bestaande instituten en kanalen. Het meest in het oog springt de teleurstelling bij ontwikkelingslanden over het gebrek aan concrete financiële toezeggingen.

Op de niet-financiële aspecten van de vraagstukken onder technologie en adaptatie wordt goede vooruitgang geboekt. Zo kwamen partijen in Bonn nader tot elkaar ten aanzien van nationale acties om technologie-ontwikkeling en -toepassing te bevorderen, de noodzaak om de private sector te mobiliseren en om technologiebehoefte te identificeren, de instelling van regionale innovatiecentra en het belang van samenwerking over onderzoek, ontwikkeling en demonstratie. Op het gebied van adaptatie is er overeenstemming over de centrale rol van nationale overheden bij het plannen en uitvoeren van adaptatieacties en de noodzaak om prioriteit te geven aan de meest kwetsbare landen.

1c. Het onderhandelingsproces

De VN klimaatonderhandelingen vorderen. In juni is een onderhandelingstekst overeengekomen als basis voor de onderhandelingen. In augustus zijn kleine stappen gezet om deze lange en complexe tekst van meer dan 200 pagina's hanteerbaar te maken en te stroomlijnen. Iedereen beseft dat

het een zware dobber zal worden om in pakweg vier weken onderhandelen een akkoord te bereiken over zo'n lange tekst.

Daarom moeten we nu overschakelen naar een hogere versnelling om de onderhandelingstekst te comprimeren. Dit vraagt sterkere internationale politieke aansturing om op de belangrijkste onderdelen compromissen tot stand te brengen. Daarvoor is een groot aantal politieke overleggen in het najaar van groot belang.

De G20-top in september, informele overleggen van milieuministers op internationaal niveau (zoals dat in New York en de Pre-CoP waar ik zelf aan deelneem maar mogelijk ook drie bijeenkomsten van de MEF), de speciale bijeenkomst over klimaat van de secretaris-generaal van de VN en verschillende raadsbijeenkomsten van de Europese Unie de komende maanden waaronder de Europese Raad eind oktober, bieden allemaal kansen om verder te komen, maar vragen tegelijkertijd strakke planning en alertheid om de nodige voortgang te boeken.

2. Inzet Nederland op hoofdlijnen

Om de kansen voor het welslagen van Kopenhagen te vergroten, moeten wij nog veel werk verzetten. De onderwerpen die de grootste aandacht vereisen zijn de doelstellingen voor ontwikkelde landen, de inspanningen van ontwikkelingslanden en de financiering van klimaatacties in ontwikkelingslanden. Daarnaast is het voor Nederland van groot belang dat er goede mechanismen voor herziening van het akkoord worden overeengekomen, zodat de doelstellingen en acties zonedig in de toekomst kunnen worden aangescherpt.

Voor Nederland is Kopenhagen een succes indien de afspraken het mogelijk maken de gemiddelde wereldwijde temperatuurstijging tot 2 graden Celsius te beperken. Daar hoort ook bij dat de EU zich tot een emissie-reductie van 30% in 2020 verplicht.

Hieronder ga ik in op de hoofdlijnen van de Nederlandse inzet op de verschillende onderwerpen. Wij spannen ons in om de EU zich in oktober te laten uitspreken conform de hier geschetste hoofdlijnen.

2a. Reductiedoelen ontwikkelde landen

De ambitie van de ontwikkelde landen voor middellangetermijn doelstellingen is – met uitzondering van de ambitie van de EU en Noorwegen – nog steeds onvoldoende om de 2 graden doelstelling binnen bereik te houden. Ook is er onenigheid over de juridische vorm van die doelstellingen.

Het kabinet vindt dat de EU – in navolging van de afspraken tijdens de MEF-bijeenkomst in L'Aquila – moet verklaren bereid te zijn om in het kader van een internationaal akkoord zich te verplichten tot een reductie-doelstelling van tenminste 80% in 2050 ten opzichte van 1990 en andere ontwikkelde landen moet oproepen om hetzelfde te doen. Daarmee schetsen wij het emissiepad dat als basis kan dienen voor *low-carbon growth* plannen, die ook EU-lidstaten zullen moeten opstellen. Als wij dergelijke plannen vragen aan ontwikkelingslanden, moeten wij het zelf ook doen.

Aanhakend bij de bereidheid van de G8-landen om robuuste middellangetermijn doelstellingen op zich te nemen, wil Nederland dat andere ontwikkelde landen middellangetermijn doelstellingen voorstellen die consistent zijn met haalbare reductiepaden om tenminste 80% reductie in 2050 te

behalen. De middellange termijn doelstellingen dienen ook voldoende ambitieus te zijn om een verdere toename in het overschot van emissierechten te voorkomen.

Verder moeten alle Partijen gezamenlijk in 2050 de mondiale emissies tenminste halveren ten opzichte van 1990, op basis van een geleidelijke convergentie van hoofdelijke emissies wereldwijd.

2b. Inspanningen van ontwikkelingslanden

Het kabinet ziet *low-carbon growth* plannen als de sleutel tot een oplossing voor de patstelling tussen de ontwikkelingslanden (*show me the money*) en de ontwikkelde landen (*show me the action*). Daarom verwelkomt het kabinet de bereidheid van deelnemende landen aan het MEF om *low-carbon growth* plannen te ontwikkelen. Met deze plannen kunnen ontwikkelingslanden duurzame groei en welvaart realiseren. De plannen voorzien tevens in de link tussen acties en financiering in het kader van een Kopenhagenakkoord.

De meer gevorderde ontwikkelingslanden moeten in hun plannen aangeven hoe economische groei en emissiegroei ontkoppeld worden en welke mitigatieacties (waaronder ook de vaststelling van sectorale doelstellingen) in sleutelsectoren worden ondernomen. Ook acties om emissies wegens ontbossing en bosdegradatie tegen te gaan, dienen in de plannen te worden opgenomen.

Gevorderde ontwikkelingslanden moeten geleidelijk overgaan van het *Clean Development Mechanism* (CDM) naar sectorspecifieke marktmechanismen, met het oog op volwaardige deelname aan emissiehandel in 2020, op basis van sectorale emissiehandelssystemen. Het CDM kan zich dan vooral richten op de Minst Ontwikkelde Landen en dient hiertoe te worden hervormd.

2c. Adaptatie

Het kabinet vindt het belangrijk dat er in een Kopenhagenakkoord goede afspraken worden gemaakt over adaptatie. Adaptatie is sterk verbonden met ontwikkeling en contextspecifiek. Daarom zetten wij in op de integratie van adaptatie in ontwikkelingsbeleid op alle niveaus en alle sectoren. Daarnaast hechten wij veel belang aan *country ownership*, het gebruik van nationale systemen en processen voor planning en verantwoording. Nederland stimuleert dat er internationaal, in bijvoorbeeld OESO verband, goede afspraken worden gemaakt over de rapportages van de financiële steun voor adaptatieacties.

2d. Financiering

Er blijft een kloof tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden te overbruggen ten aanzien van hun standpunten over de financiering van acties in ontwikkelingslanden. Het gaat zowel om bedragen en bronnen (publiek versus privaat) als de beheersstructuur voor publiek geld.

Het kabinet vindt dat de EU in de oktoberraden zou moeten erkennen dat er al vanaf 2010 een aanzienlijke opschaling noodzakelijk is van de huidige publieke en private geldstromen voor klimaatbeleid in ontwikkelingslanden. Het gaat dan om voorbereidende activiteiten – zoals de ontwikkeling van *low-carbon growth* plannen, het ontwikkelen van emissie-registraties, capaciteitsopbouw om acties meetbaar, rapporteerbaar en verifieerbaar te laten maken en acties die ontwikkelingslanden in staat stellen deel te nemen in sectorale marktmechanismen – maar bovenal ook

om een snelle start met de klimaatacties zelf, zowel voor adaptatie als mitigatie.

Hiervoor zou de EU dan concrete richtbedragen moeten noemen tijdens de Europese Top van oktober. Een substantieel en overtuigend EU-bedrag als onderdeel van een internationaal akkoord kan het vertrouwen in het proces richting Kopenhagen verstevigen. Nederland zal actief aan die Europese discussie deelnemen opdat de Europese Raad in oktober met een geloofwaardig bedrag komt. Dat moet in de periode 2010–2012 een goede start van de implementatie van de Kopenhagen-ambities door ontwikkelingslanden mogelijk maken. Hierover zult u in eerdergenoemde brief ten behoeve van het plenair debat in oktober geïnformeerd worden, evenals over het Europese en internationale krachtenveld.

In 2020 zullen de publieke en private geldstromen (voor mitigatie en adaptatie) – waaronder stromen die via de koolstofmarkt worden gemobiliseerd – tot mogelijk 100 miljard dollar/jaar op kunnen lopen. Om dit bedrag zo robuust mogelijk te laten zijn is het met name van belang de kosten voor adaptatie beter in beeld te brengen. Mede om die reden onderschrijft Nederland het belang van studies naar de kosten van adaptatie in ontwikkelingslanden, waaronder een Wereldbankstudie die Nederland medefinanciert en waarvan de eerste resultaten in oktober worden verwacht.

De internationale publieke financiering moet mondiaal zoveel mogelijk nieuw en additioneel zijn zodat de realisatie van de *Millennium Development Goals* niet in gevaar komt. Daarnaast is het van belang dat internationale publieke financiering ook stabiel en voorspelbaar is. Nederland blijft daarom verkennen welke mix van financieringsbronnen hieraan het best tegemoet komt, waaronder de Mexicaanse en Noorse voorstellen.

De omvang van het publieke deel van de financiering hangt samen met de voorgestelde adaptatieacties in de meest kwetsbare ontwikkelingslanden en de mitigatieacties in de *low-carbon growth* plannen.

In de *low-carbon growth* plannen zou een onderscheid moeten worden gemaakt tussen acties die met eigen bijdragen van ontwikkelingslanden worden gefinancierd, acties die financiële en technische steun van de internationale gemeenschap vereisen en acties die via de koolstofmarkt worden gefinancierd. De *low-carbon growth* plannen dienen vooral goed zicht te bieden op de ambitie van een land en de samenhang tussen de acties die in het plan worden voorgesteld.

Feitelijke financiering van mitigatie- en adaptatieacties dient na een goede technische beoordeling plaats te vinden, zoveel mogelijk gebruik makend van reeds bestaande fondsen. De technische beoordeling moet «bewaken» dat er «*value for money*» wordt verkregen, zonder extra bureaucratische hordes op te werpen voor snelle implementatie.

De EU heeft – mede door actieve diplomatie van Nederland – in maart jl. al aangegeven in de context van een Kopenhagenakkoord bereid te zijn haar eerlijk aandeel in de publieke gelden voor acties in ontwikkelingslanden op zich te nemen. Alle landen, behalve de Minst Ontwikkelde Landen, zouden daaraan moeten bijdragen op basis van hun bijdrage aan emissies en vermogen om te betalen (BBP). Dit betekent dat de EU 20 à 30% van het totaal benodigde publieke geld bij zou moeten dragen, afhankelijk van het respectievelijke gewicht van de criteria emissies en BBP.

Voor de controle en aansturing van internationaal publieke financiering – die via verscheidene fondsen en instanties zal worden geleverd en van

verschillende bronnen afkomstig zal zijn – stelt de EU voor een coördinerend mechanisme onder het VN-Klimaatverdrag in te stellen. Dit mechanisme moet de nationale mitigatieacties en de benodigde (financiële, technische) ondersteuning hiervan beoordelen en die acties koppelen aan financiering door afzonderlijke fondsen of bilaterale donoren. Uiteindelijk dient er goed zicht te komen op het resultaat van alle acties en de mate waarin toegezegde financiële steun is waargemaakt. Daarbij dient te worden beoordeeld of de voortgang voldoende is en of die voortgang ook gebalanceerd genoeg is naar thema's en regio's. Waar die voortgang onvoldoende is, lijkt het gewenst om strategisch te kunnen bijsturen. Over de exacte opzet van dit coördinerende mechanisme wordt nog onderhandeld.

Ontwikkelingslanden zetten in op één centraal fonds onder de UNFCCC, met binnen de groep ontwikkelingslanden veel uiteenlopende ideeën over de exacte invulling. Ontwikkelde landen buiten de EU willen zoveel mogelijk gebruik maken van (eventueel hervormde) bestaande instituten met daarnaast erkenning voor de rol van multilaterale en bilaterale bijdragen aan klimaatbeleid in ontwikkelingslanden.

2e. Technologie

Nederland stelt een samenhangend pakket voor om technologie voor adaptatie en mitigatie op te schalen. In dit pakket zien wij graag als onderdeel van een Kopenhagenakkoord de erkenning van partnerschappen voor technologieontwikkeling en innovatie tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Andere elementen van het pakket zijn ondersteuning van regionale en nationale technologiecentra, financiering voor onderzoek en ontwikkeling, en mechanismen voor het mobiliseren van private investeringen.

2f. Juridische vorm en review

Hoewel de exacte juridische vorm van het Kopenhagenakkoord niet vooruit moet lopen op de inhoudelijke overeenkomst (vorm volgt inhoud), zet Nederland in op één juridisch instrument dat geldt voor alle partijen. Daarbij dient de mogelijkheid te worden gecreëerd om al vóór de inwerkingtreding tot uitwerking en implementatie van de afspraken over te gaan.

Nederland steunt een Kopenhagenakkoord dat voldoende basis legt om stapsgewijs naar het veiligstellen van de 2 graden doelstelling te kunnen toewerken. Periodieke herijking van de emissiereductiepaden op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten in combinatie met rapportages over de voortgang van emissiereducties in alle landen is cruciaal om een Kopenhagenakkoord zonnodig te herzien.

In 2016 zou een algemene herziening moeten plaatsvinden, mede in het licht van het vijfde Assessment Rapport van het *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC), waarbij doelen, aanvullende acties en financiering aan de orde moeten komen. Voor Nederland is het van groot belang dat zowel de start in 2013 als de mogelijkheid tot een herziening voldoende ambitieus is om zicht te houden op de realisatie van de doelstelling van het Verdrag en het Kopenhagenakkoord.

3. Doorkijk naar Kopenhagen

Samenvattend kan gesteld worden dat de verschillende partijen elkaar op veel gebieden naderen, bijvoorbeeld op erkenning van principes en de acceptatie van gemeenschappelijke doelen. Op andere gebieden zie ik

echter nog grote verschillen die in Kopenhagen overbrugd zullen moeten worden. De beweging die wij nu in standpunten merken is hoopgevend. Maar in onderhandelingen zoals deze is niets afgesproken totdat alles is afgesproken. Het gaat alle partijen om een samenhangend pakket van afspraken in Kopenhagen, waarin op gebalanceerde wijze rekening wordt gehouden met hun belangen en wensen.

De komende maanden zet het kabinet daarom in op een intensivering van de werkzaamheden op alle niveaus – politiek en ambtelijk, mondiaal en Europees – om de Nederlandse inzet zoveel mogelijk te bereiken in Kopenhagen. Het hele kabinet draagt de Nederlandse boodschappen internationaal uit, zoekt bondgenoten, bouwt coalities en ontwikkelt oplossingen.

Verder zet ik me voortdurend in om maatschappelijke groeperingen zoals het bedrijfsleven en de jongeren – twee groepen die cruciaal zijn voor het welslagen van het toekomstige klimaatbeleid – nauwer bij het Kopenhagenproces te betrekken.

Meest recent heb ik eind augustus samen met collega Van der Hoeven overleg gevoerd met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven over hun wensen voor het Kopenhagenakkoord. Daarnaast spreek ik met het bedrijfsleven in het bijzonder over de mogelijkheden voor en de benodigde inspanningen van de private sector.

De jongeren probeer ik op verschillende manieren te ondersteunen. Enerzijds door de activiteiten van Nederlandse jongeren, die zich hebben verenigd in de Kopenhagen jongerencoalitie, te faciliteren. Ik vind het van groot belang dat meer jongeren participeren en mogelijkheden krijgen om hun ideeën aan de onderhandelaars over te brengen.

Nederland doet op alle niveaus actief en constructief mee aan het internationale proces. Zo worden oplossingsrichtingen uitgewerkt en uitgedragen, met name ten aanzien van het bouwwerk van mitigatie inspanningen voor ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden, de internationale financiële architectuur, inclusief de rol van *low-carbon growth* plannen en de beheersstructuur en de versterking van de koolstofmarkt. Ook door Nederland gefinancierd onderzoek – zoals dat van de Wereldbank naar de kosten en baten van adaptatiemaatregelen in ontwikkelingslanden – draagt bij aan de onderhandelingen.

Kortom, ik – en met mij het hele kabinet – doe er alles aan om Kopenhagen tot een succes te maken. Wij staan voor een ambitieus en eerlijk akkoord. De wetenschap dat wij voor een zware opgave staan doet niets af aan onze overtuiging of onze inzet. Wij rekenen daarbij op uw steun.

De minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
J. M. Cramer